

GÖTEBORGS UNIVERSITETSBIBLIOTEK

100181 8704

TILLHÖR REFERENSBIBLIOTEKET
UTLÅNAS EJ

Kommentarmaterial till kursplanen i modersmål

Läroplan
201

Skolverket

Pedagogiska biblioteket

Kommentarmaterial till kursplanen i modersmål

Beställningsadress:
Fritzes kundservice
106 47 Stockholm
Tel: 08-598 191 90
Fax: 08-598 191 91
E-post: order.fritzes@nj.se
www.fritzes.se

ISBN: 978-91-38325-52-0
Form: Ordförådet AB
Tryckt hos ett klimatneutralt företag
– Edita, Västerås 2011
Stockholm 2011

Innehåll

Inledning	4
En samlad läroplan.....	4
Kursplanens olika delar och kunskapskrav.....	4
Kommentarer till kursplanen i modersmål	6
Förändringar jämfört med den tidigare kursplanen.....	6
Syftet.....	6
Det centrala innehållet.....	10
Läsa och skriva.....	11
Tala, lyssna och samtala.....	14
Berättande texter och sakprosatexter.....	15
Språkbruk.....	18
Kultur och samhälle.....	20
Kunskapskraven.....	21
Bilaga: Användningen av värdeord i kunskapskraven.....	26

Inledning

Till varje kursplan finns ett kommentarmaterial som riktar sig till lärare och rektorer. Avsikten med materialet är att ge en bredare och djupare förståelse för de urval och ställningstaganden som ligger bakom texterna i kursplanerna. Materialet beskriver också hur det centrala innehållet utvecklas över årskurserna och hur kunskapskraven är konstruerade.

Här nedan kommer först en övergripande beskrivning av den samlade läroplanen. Därefter följer kommentarmaterialet kursplanernas struktur för att det ska vara lätt att hitta och orientera sig i texten. *Formuleringar som är hämtade direkt från kursplanen är genomgående kursiverade i texten.*

En samlad läroplan

Från och med läsåret 2011/12 har alla obligatoriska skolformer, det vill säga grundskolan, grundsärskolan, sameskolan och specialskolan, var sin samlad läroplan.

Läroplanerna består av tre delar. Den första delen beskriver skolans värdegrund och uppdrag, medan den andra delen innehåller övergripande mål och riktlinjer för utbildningen. Dessa delar är i princip likadana för alla obligatoriska skolformer. Läroplanens tredje del innehåller kursplaner för alla ämnen. Kursplanerna är indelade i avsnitten syfte och centralt innehåll och kompletteras med kunskapskrav för de olika ämnena.

För att förstå undervisningens uppdrag är det angeläget att läsa den samlade läroplanen som en helhet. Det är också viktigt att förstå relationen mellan kursplanens olika delar.

Kursplanens olika delar och kunskapskrav

Syftets uppbyggnad

Varje kursplan inleds med en kort motivering till att det enskilda ämnet finns i skolan. Därefter anges syftena med undervisningen i ämnet. Syftestexten är formulerad så att det tydligt framgår vilket ansvar undervisningen har för att eleverna ska kunna utveckla de kunskaper och förmågor som anges.

Texten avslutas med ett antal långsiktiga mål som är uttryckta som ämnesspecifika förmågor. Dessa gäller för alla årskurser och ligger till grund för kunskapskraven. Målen sätter ingen begränsning för elevernas kunskapsutveckling – det går alltså inte att betrakta dem som något som slutgiltigt kan uppnås.

Det centrala innehållets uppbyggnad

I det centrala innehållet anges vad som ska behandlas i undervisningen. Innehållet är indelat i kunskapsområden som i sin tur består av ett antal punkter. Kunskapsområdena behöver inte motsvara arbetsområden i undervisningen, utan de är enbart ett sätt att strukturera innehållet i ämnet. Hur de olika innehållspunkterna hanteras i relation till varandra är något som lärare tillsammans med elever måste avgöra. Det centrala innehållet säger heller ingenting om hur mycket undervisningstid som ska ägnas åt de olika punkterna.

Det är viktigt att understryka att det centrala innehållet inte behöver utgöra allt innehåll i undervisningen. Det finns alltid möjlighet för läraren att komplettera med ytterligare innehåll utifrån elevernas behov och intresse.

Kunskapskraven

Kursplanerna kompletteras med kunskapskrav i de olika ämnena. Kunskapskraven är konstruerade utifrån ämnets långsiktiga mål och centrala innehåll. De beskriver den lägsta godtagbara kunskapsnivån för en elev i årskurs 3 och anger den kunskapsnivå som krävs för betygen A, C respektive E i årskurs 6 och 9.

I årskurs 3 finns det kunskapskrav för lägsta godtagbara kunskaper i ämnena matematik, svenska, svenska som andraspråk samt de samhällsorienterande och naturorienterande ämnena. I årskurs 6 finns kunskapskrav i samtliga ämnen utom moderna språk. I årskurs 9 finns kunskapskrav i alla ämnen.

I specialskolan och sameskolan ser det delvis annorlunda ut än i grundskolan.

- I specialskolan finns kunskapskrav för lägsta godtagbara kunskaper i årskurs 4 samt kunskapskrav för betygen A, C och E i årskurs 7 och 10. Specialskolan har också kunskapskrav för lägsta godtagbara kunskaper i ämnet teckenspråk för döva och hörselskadade i årskurs 4.
- I sameskolan finns kunskapskrav för lägsta godtagbara kunskaper i årskurs 3 samt kunskapskrav för betygen A, C och E i årskurs 6.

Kommentarer till kursplanen i modersmål

Förändringar jämfört med den tidigare kursplanen

Synen på ämnet modersmål har inte förändrats i den nya kursplanen i jämförelse med den tidigare. Ämnets två ben, språk och kultur, betonas fortfarande i hög grad liksom inriktningen mot språket som ett kommunikativt redskap. Däremot har fördelningen mellan olika aspekter av språkförmåga och kulturfrågor förändrats något. Frågor som rör kulturell tillhörighet har i viss mån tonats ned i den nya kursplanen och i stället lyfts kunskaper om språket och olika slags texter fram i större utsträckning.

Några begrepp som förekommer frekvent i den tidigare kursplanen, till exempel "ursprungskultur" och "den egna kulturkretsen" används inte längre i den nya kursplanen. Skälet till det är att elevgruppernas sammansättning har förändrats över tid. Många av dagens elever är födda och uppvuxna i Sverige, och det samma gäller ibland deras föräldrar, och då är det inte längre möjligt att tala om en definierad ursprungskultur. Det är inte heller givet att eleverna har någon självklar anknytning till den kultur som antas höra ihop med modersmålet.

Vissa kulturfrågor finns kvar i kursplanen, i det centrala innehållet under kunskapsområdet "Kultur och samhälle". Innehållspunkterna är här medvetet mycket öppet formulerade för att läraren ska kunna anpassa undervisningen till de individer och den elevgrupp som deltar.

I den nya kursplanen används genomgående uttrycket "områden där modersmålet talas" till skillnad från i den tidigare kursplanen där det bland annat stod "elevens språk och kultur". Skrivningarna har ändrats för att understryka att en människa kan ha flera språk och känna tillhörighet till flera kulturer. Alla språk är inte heller knutna till ett specifikt land. Detta faktum har varit en viktig utgångspunkt i arbetet med den nya kursplanen.

SYFTET

Syftestexten i modersmål tecknar bilden av ett ämne som ger eleverna förutsättningar att utvecklas till flerspråkiga individer med flerkulturell identitet. Det blir möjligt genom att eleverna i undervisningen fördjupar sina kunskaper om modersmålet och om de områden där modersmålet talas. Genom undervisningen i ämnet utvecklar eleverna sin självkänsla och de får möjlighet att skapa sig en identitet på egna villkor.

Tilltro till språkförmågan

I den inledande delen av kursplanens syftestext anges att eleverna ska utveckla *tilltro till sin språkförmåga*. Kursplanen lyfter fram vikten av tilltro eftersom detta är grundläggande för att våga uttrycka sig. Att ha modet att använda språket är en förutsättning för att utveckla nya kunskaper om det. Att ha tillräckliga kunskaper och känna sig

trygg och säker när man talar och skriver innebär att på ett naturligt sätt kunna *anpassa språket efter olika syften, mottagare och sammanhang*. Trygghet och språklig säkerhet gör det också möjligt att vara sig själv på fler än ett språk.

Modersmålets uppbyggnad, strukturer och normer

Genom undervisningen ska eleverna utveckla kunskaper om *modersmålets uppbyggnad* samt förmågan att *urskilja språkliga strukturer och följa språkliga normer*. Detta innebär kunskaper om modersmålets form och struktur och om hur man formulerar och uttrycker sig på ett formellt korrekt sätt. Genom att veta hur man uttrycker sig korrekt är det möjligt att själv styra hur man vill bli uppfattad av andra människor i sammanhang där man använder sitt modersmål. Kunskaper om språkets uppbyggnad ska alltid betraktas som ett redskap för att kunna uttrycka sig och kommunicera på ett funktionellt sätt. Att ha kunskaper om form och struktur är alltså inte ett mål i sig, utan ett hjälpmedel för att kunna uttrycka det man vill.

Betydelsen för lärandet i andra skolämnen

En människas modersmål är grundläggande för hennes förståelse och tänkande. Forskning visar att det går bättre att lära sig ett nytt språk om man samtidigt har goda kunskaper i sitt modersmål. Språken kan fungera som stöd för varandra. Det innebär att om en elev kan ett begrepp på sitt modersmål så är det lättare för honom eller henne att lära sig motsvarande begrepp på svenska, och omvänt.

Kursplanen anger att eleverna genom undervisningen ska bli medvetna om *modersmålets betydelse för det egna lärandet i olika skolämnen*. Det innebär att aktivt kunna reflektera över hur det egna språket utgör en tillgång – även utanför den rent privata sfären. En viktig aspekt av ämnet modersmål är dess betydelse för elevernas totala lärande. Elever som är trygga och säkra på sitt modersmål kan använda det som en tillgång i andra lärandesituationer och detta gynnar självtilliten. En medvetenhet om det här sambandet mellan goda kunskaper i det egna modersmålet och ett framgångsrikt lärande kan, särskilt bland de äldre eleverna, utgöra en drivkraft i att vilja närma sig sitt modersmål och utforska det ytterligare.

Intresse för att läsa och skriva

Det är viktigt att tidigt grundlägga ett *intresse för att läsa och skriva på modersmålet*. Ett sådant intresse kan följa eleverna genom livet och innebära stora personliga fördelar. Den som har utvecklat ett intresse för att läsa och skriva har goda förutsättningar att kunna fördjupa sina språk- och omvärldskunskaper på egen hand, utanför klassrummets och skolans väggar.

En god läsförmåga på modersmålet stärker läsförmågan även på andra språk, och omvänt. Undersökningar visar att svenska elever generellt sett behöver utveckla sina kunskaper i att läsa och skriva andra texter än rent berättande. Ämnet modersmål kan spela en viktig roll i det här arbetet eftersom eleverna genom undervisningen ska få lära sig att läsa olika typer av sakprosatexter på sitt modersmål och själva uttrycka sig i olika slags texter.

Texter på modersmålet

I undervisningen ska eleverna utveckla kunskaper om *skönlitteratur, annat estetiskt berättande och olika former av sakprosa på modersmålet* samt förmågan att *läsa och analysera skönlitteratur och andra texter för olika syften*. Att läsa och analysera olika slags texter och estetiskt berättande bidrar till att eleverna kan utveckla sitt språk, sin identitet och sin förståelse för omvärlden och andra människor.

Att hitta lämpliga texter att läsa kan vara ett problem för många modersmållärare. Undervisningen förekommer i omkring 60 olika språk och det finns relativt få läroböcker i de enskilda språken. Detta faktum har ibland inneburit att undervisningen i modersmål har kommit att bestå av enbart muntlig kommunikation. Då har eleverna fått liten eller ingen övning i att läsa och skriva, och de har inte heller kommit i kontakt med litteratur från länder där modersmålet talas. Användningen av IT kan öppna nya möjligheter till information och kommunikation på modersmålet. Det gör datorn till ett viktigt redskap för både lärare och elever.

Det faktum att det ofta är svårt att få tillgång till lämpliga texter på modersmålet i Sverige kan även medföra att eleverna inte möter sådana i någon större utsträckning i hemmet. Det gör det extra angeläget att skolan tillhandahåller texter på modersmålet.

Uttrycka sig i text och andra estetiska uttrycksformer

Genom undervisningen ska eleverna utveckla kunskaper om hur man *formulerar egna åsikter och tankar i olika slags texter*. Att formulera sig i text gör det möjligt att kommunicera känslor och tankar som annars skulle vara svåra att förmedla. Skrivandet nyanserar språkanvändningen och utvecklar ordförrådet, vilket i sin tur lägger grunden för både det skriftliga och det muntliga språket. Genom att eleverna får möjlighet att sätta ord på åsikter, tankar och känslor utvecklar de sin förmåga att uttrycka dessa allt mer nyanserat.

Det är betydelsefullt att eleverna även ges möjlighet att uttrycka sig med andra medel än skrift. Kursplanen anger att eleverna ska *stimuleras till att uttrycka sig genom andra estetiska uttrycksformer*. Olika estetiska uttrycksformer kan till exempel innebära att uttrycka sig i bild eller genom drama, vilket också visar på en fungerande språkförmåga.

Kulturell identitet och flerspråkighet

Kursplanen anger att eleverna genom undervisningen ska *ges förutsättningar att utveckla sin kulturella identitet och bli flerspråkiga*. Det innebär att undervisningen i modersmål ska stödja elevernas identitetsutveckling, i nära samspel med deras språkutveckling. En människas kulturella identitet är ofta flerdimensionell och präglad av tillhörighet till flera kulturer. I ämnet modersmål får eleverna möjlighet att utveckla en flerkulturell identitet på sina egna villkor. Det är betydelsefullt att det är en identitet som de själva har definierat och har möjlighet att reflektera medvetet över.

Kunskaper om kulturer och samhällen

Ett sätt att stärka sin kulturella identitet är att utveckla *kunskaper om kulturer och samhällen där modersmålet talas*. Fördjupade kunskaper om kulturer och samhällen

kan utgöra en kunskapslänk mellan generationer, och ge eleverna större möjlighet att reflektera över sin egen livssituation. Det kan även ge eleverna möjlighet att utveckla en interkulturell kompetens. Det innebär att känna till och kunna använda de kulturella koder, normer och det språkbruk som behövs för att kunna kommunicera i formella och informella situationer. De inledande skrivningarna i kursplanen om att det är betydelsefullt att ha ett rikt och varierat språk för *att kunna förstå och verka i ett samhälle där kulturer, livsåskådningar, generationer och språk möts* vill peka på att ämnet modersmål, liksom alla andra språkämnen, har som ett av sina viktigaste uppdrag att ge eleverna möjlighet att kommunicera med sin omvärld.

Kulturer och samhällen skrivs genomgående i plural i kursplanen eftersom det är problematiskt att likställa ett språkområde med en specifik kultur och ett samhälle. Vissa språk används i många olika länder och eleverna behöver bli uppmärksamma på det. I undervisningen är det därför nödvändigt att läraren och eleverna utgår från elevgruppens sammansättning och bakgrund vid val av fokus.

Jämförande förhållningssätt

Kursplanen anger att eleverna ska utveckla *ett jämförande förhållningssätt till kulturer och språk*. Det innebär att kunna jämföra det som kännetecknar kulturer där modersmålet talas, minoritetskulturer i Sverige och svenska förhållanden, samt att kunna göra jämförelser mellan modersmålet och det svenska språket. Att jämföra handlar inte om att slå fast att det ena är bättre än det andra, utan det är ett sätt att fördjupa lärandet och reflektionen. Att jämföra utvecklar även en generell lärandekompetens genom att eleverna lär sig att sätta saker i relation till varandra.

Människor som från barndomen lever i kontakt med flera kulturer och språk får tillgång till dessa på ett helt annat sätt än de som senare i livet möter ett nytt språk genom undervisning. Deras identitet är i grunden präglad av ett flerkulturellt mönster genom att de möter olika beteenden i skilda miljöer och vid kontakter med andra. Genom att eleverna får möjlighet att jämföra och reflektera över sina olika erfarenheter kan de utveckla en fördjupad förståelse för olika sociala och kulturella sammanhang och bättre värdesätta de egna erfarenheterna.

För de flesta elever som deltar i modersmålsundervisning är det jämförande perspektivet ett naturligt inslag. Ofta säger barn och unga ”vi gör så hemma, men i skolan så” och i en interkulturell undervisning är det betydelsefullt att diskutera de olika kulturella bakgrunder och språk som omger eleverna. Det är dock viktigt att ha i åtanke att många av de elever som deltar i modersmålsundervisningen är födda och uppvuxna i Sverige och därigenom kanske inte har så stora kunskaper om någon annan kulturell bakgrund än den svenska. Detsamma gäller adoptivbarn, för vilka den interkulturella kompetensen inte alltid är lika självklar. Det är något som läraren behöver ta hänsyn till i arbetet med kursplanen.

Vid jämförelser mellan kulturer är det viktigt att ha i åtanke att kultur inte är något statiskt. Kultur är något som människor skapar genom sina dagliga interaktioner och därmed något som är i ständig omvandling. Att utveckla ett jämförande förhållningssätt till kulturer handlar, inte minst, om att utveckla en medvetenhet om denna föränderlighet.

De långsiktiga målen

Kursplanens syftestext avslutas med ett antal långsiktiga mål. De är formulerade som förmågor som undervisningen ska ge eleverna förutsättningar att utveckla. Förmågorna ligger till grund för kunskapskraven i ämnet och kommenteras även längre fram i avsnittet "Kunskapskraven".

DET CENTRALA INNEHÅLLET

Det centrala innehållet i kursplanen anger vilket obligatoriskt innehåll som ska behandlas i undervisningen. Innehållet är indelat i kunskapsområden som tillsammans ringar in centrala delar av ämnet. Kunskapsområdena bör inte ses som separata arbetsområden för undervisningen, utan de kan kombineras på de sätt som läraren bedömer som mest lämpliga för att uppnå syftet med undervisningen.

Varje kunskapsområde består av ett antal punkter. Dessa ska inte uppfattas som att de alltid ska väga lika tungt i undervisningen. Innehållspunkterna ska snarare uppfattas som byggstenar som kan kombineras på olika sätt. Det centrala innehållet är strukturerat så att det visar på en progression. Det innebär att innehållet vidgas och fördjupas upp genom årskurserna.

Det centrala innehållet i modersmål

Det centrala innehållet i modersmål är indelat i kunskapsområdena: "Läsa och skriva", "Tala, lyssna och samtala", "Berättande texter och sakprosatexter", "Språkbruk" samt "Kultur och samhälle".

Att dela upp innehållet i kunskapsområden är inte helt enkelt. Vilka områden man än väljer ut så tenderar innehållsbeskrivningarna att överlappa varandra. Språkbruk är till exempel något som med nödvändighet ingår i alla områden. Det är inte möjligt att läsa och skriva utan att bruka språket och det finns inte heller några texter som skapas utan språk. Indelningarna bör därför i första hand ses som ett sätt att strukturera och presentera innehållet i undervisningen, och inte som enskilda undervisningsmoment.

I många fall återkommer samma innehållspunkt genom hela grundskoletiden. Då finns det ofta en progression som gör att ett innehåll blir mer komplext ju äldre eleverna blir. Ibland kan progressionen verka svag. Det är fallet när det handlar om ett innehåll som behöver behandlas under en lång tid. Till exempel möter eleverna olika typer av texter genom alla grundskolans nio år. I dessa fall finns i stället en progression inskriven i kunskapskraven där det är möjligt att se vad en elev kan förväntas klara av vid en given tidpunkt.

Exempel i innehållet

Under rubriken Centralt innehåll förekommer vissa exempel. De förtydligar innehållet, men är inte uttryck för att de bör prioriteras framför andra alternativ. Till exempel anges i årskurserna 7–9 att eleverna ska möta innehållet *Texter som kombinerar ord, bild och ljud och deras språkliga och dramaturgiska komponenter. Hur uttrycken kan samspela med varandra, till exempel i tv-serier, teaterföreställningar och webbtexter.* Det innebär att texter som kombinerar ord, bild och ljud är obligatoriskt innehåll under årskurserna 7–9. Men likaväl som att möta tv-serier, teaterföreställningar och webbtexter kan eleverna möta till exempel dataspel och musikvideor, eller helt andra texter som kombinerar ord, bild och ljud.

Läsa och skriva

Innehållet i kunskapsområdet ”Läsa och skriva” skapar en grund för elevernas läs- och skrivutveckling. Att kunna läsa och skriva är en förutsättning för fortsatt lärande och en källa till lust och glädje. Litteraturen ger ökade möjligheter att förstå sig själv och sin omvärld, den bidrar med nya perspektiv och gör det möjligt att framföra egna åsikter och argument eller ta del av andras.

Lässtrategier

Årskurs 1–3	Årskurs 4–6	Årskurs 7–9
Lässtrategier för att förstå och tolka texter samt för att anpassa läsningen efter textens form och innehåll.	Lässtrategier för att förstå och tolka texter från olika medier samt för att urskilja texters budskap, både det uttalade och sådant som står mellan raderna.	Lässtrategier för att förstå och tolka skönlitterära texter. Att utläsa texters budskap, både det uttalade och sådant som står mellan raderna.

Genom hela grundskoletiden är lässtrategier ett centralt innehåll. Undervisningen i modersmål ska hjälpa eleverna att utveckla strategier för att förstå vad de läser, till exempel genom att ställa frågor till texten, jämföra det lästa med egna erfarenheter eller prata med andra om sina läsoplevelser. Progressionen går från nybörjaren som ska ”knäcka koden” och tolka och förstå innehållet i de texter hon eller han möter till den lite mer erfarna läsaren som kan läsa olika slags texter och göra inferenser, det vill säga läsa mellan raderna och förstå budskap som inte är direkt uttryckta i ord. Detta innehåll finns med i såväl kursplanen i modersmål som kursplanerna i svenska och svenska som andraspråk för att stärka elevernas läsutveckling på sina olika språk.

Enligt internationella undersökningar, till exempel PIRLS, har svenska elever sedan 1992 haft en sjunkande trend i sin läsförmåga. En av de förklaringar som angivits har varit att det i svensk skola inte finns någon tradition att undervisa elever om olika sätt att läsa olika typer av texter. Att ha fått en sådan undervisning som fokuserar på såväl textens form och innehåll som budskap och det medium som texten förekommer i, verkar avgörande för elevernas förmåga att bredda och fördjupa läsförmågan.

Strategier för att skriva

Årskurs 1–3	Årskurs 4–6	Årskurs 7–9
Strategier för att skriva olika typer av texter om för eleven välbekanta ämnen.	Strategier för att skriva olika typer av texter med anpassning till deras typiska uppbyggnad och språkliga drag.	Strategier för att skriva olika typer av texter med anpassning till deras typiska uppbyggnad och språkliga drag. Skapande av texter där ord och bild samspelar.

Kursplanen anger att alla elever genom hela grundskoletiden ska få undervisning i hur man skriver olika typer av texter. Det kan innebära att lära sig strategier för hur man samlar in material, bygger upp en text beroende på vilken genre man skriver i och vilka ord som är lämpliga att använda i olika slags texter. I grundskolan är det de båda svenskämnen som bär det största ansvaret för att eleverna lär sig att skriva olika typer av texter, men undervisningen i modersmål kan med fördel bedrivas i dialog med denna undervisning.

Progressionen i innehållet ligger i att eleverna skriver allt mer form- och innehållsmässigt komplexa texter ju äldre de blir. I kunskapsområdet ”Berättande texter och sakprosatexter” anger kursplanen vilka olika typer av texter som eleverna ska läsa i olika årskurser. Då kan det naturligtvis även vara lämpligt att skriva dessa typer av texter i syfte att utveckla kunskaper om olika strategier för att skriva.

I årskurserna 7–9 ska eleverna möta *skapande av texter där ord och bild samspelar*. Det kan till exempel vara serietidningar eller webbtexter, där den skrivna texten bär en del av meningen medan bilderna bär en annan del. För att förstå hela innebörden i en sådan text måste man klara av att läsa och avkoda både text och bild. För att skapa sådana texter behöver man kunskaper om hur uttrycken byggs upp och kompletterar varandra.

Skriftspråknormer

Årskurs 1–3	Årskurs 4–6	Årskurs 7–9
Läsriktning och skrivteckens form och ljud i jämförelse med svenska.		

Undervisningen behöver ta hänsyn till skriftspråknormen på modersmålet och till de elever vars modersmål inte har någon (stark) förankring i en skriftspråkskultur. Steget från det muntliga till det skriftliga språket kan i det senare fallet vara stort. Det kan också vara så att skriftspråket inte alls är baserat på det språk som eleverna talar. För de elever som har ett språk med ett alfabet som är uppbyggt av symboler kan det likaså ta längre tid att ”alfabetiseras” i Sverige.

De elever vars modersmål har en annan läsriktning än den svenska behöver tidigt utveckla en medvetenhet om denna skillnad så att de inte hindras i sin läsinläring. Innehållspunkten finns enbart med i årskurserna 1–3 eftersom det är rimligt att anta

att när eleverna en gång har lärt sig detta så är det en kunskap som finns kvar. De elever som börjar modersmålsundervisningen i senare årskurser behöver naturligtvis uppmärksammas på detta när de börjar läsa ämnet.

Språkets struktur

Årskurs 1–3	Årskurs 4–6	Årskurs 7–9
Ordföljd och interpunktion samt stavningsregler för vanligt förekommande ord i elevnära texter. Jämförelser med svenskans ordföljd, interpunktion och stavningsregler.	Modersmålets grundläggande struktur i jämförelse med svenskans.	Modersmålets grundläggande struktur i jämförelse med svenskans. Ordbildning och meningsbyggnad på modersmålet i jämförelse med svenskans.

I alla årskurser ska eleverna möta ett innehåll som handlar om språkets struktur. Att veta att man behärskar de formella aspekterna av språket gör att tryggheten och lusten att uttrycka sig ökar. Grammatiska begrepp kan med fördel integreras i undervisningens övriga innehåll, till exempel i arbetet med skönlitteratur, så att eleverna blir medvetna om språkets struktur och uppbyggnad.

När eleverna möter innehållet grammatik är det ofta givande att anlägga ett jämförande perspektiv. Eleverna ska kunna dra nytta av sin flerspråkighet genom att jämföra modersmålets struktur med svenskans. Sådana jämförelser utvecklar förståelsen för språkets uppbyggnad.

Innehållspunkterna i de högre årskurserna är medvetet mycket öppett formulerade, eftersom olika språk har så pass olika grundläggande struktur. Här måste undervisningen utgå från det enskilda språkets uppbyggnad och från vilka kunskaper den enskilda eleven har behov av att utveckla.

Ordböcker

Årskurs 1–3	Årskurs 4–6	Årskurs 7–9
	Ordböcker och andra hjälpmedel för stavning och ordförståelse.	Ordböcker och andra hjälpmedel för stavning och ordförståelse.

En del av en språklig medvetenhet innefattar att kunna använda olika slags hjälpmedel för att lösa problem som dyker upp. Eleverna ska i undervisningen möta ordböcker och andra hjälpmedel för stavning och ordförståelse, till exempel digitala språkbehandlingsprogram eller lexikon. Detta ger dem en möjlighet att söka information självständigt och därmed ta ansvar för sitt eget lärande.

Många elever möter förstås ordböcker och andra hjälpmedel även i årskurserna 1–3, men innehållet är obligatoriskt först från och med årskurserna 4–6. Kursplanen anger ingen progression i innehållet, utan den ligger i vilken typ av texter eleverna behöver förstå och vilka ord de behöver slå upp. En möjlig progression kan också ligga i att eleverna möter allt fler olika typer av hjälpmedel i undervisningen.

Tillgången på ordböcker och andra hjälpmedel kan variera betydligt mellan olika språk. Det är något som den enskilda undervisningen behöver anpassas efter.

Tala, lyssna och samtala

Kunskapsområdet ”Tala, lyssna och samtala” lyfter fram det muntliga i ämnet. Att kunna tala, lyssna och samtala med olika syften och i skilda situationer är nödvändiga delar av en funktionell språkförmåga. I de lägre årskurserna är det naturligt att undervisningen tar sin utgångspunkt i det muntliga.

Skrivningarna i det centrala innehållet skulle kunna uppfattas som att de premierar talet, det vill säga att det finns en större betoning på att själv uttrycka sig än att lyssna på vad andra har att säga. Lyssnandet är emellertid alltid en lika viktig del av berättandet och samtalet.

Muntligt berättande och presentationer

Årskurs 1–3	Årskurs 4–6	Årskurs 7–9
Muntligt berättande för olika mottagare.	Muntliga presentationer för olika mottagare.	Muntliga presentationer och muntligt berättande för olika mottagare. Anpassning av språk, innehåll och disposition efter syfte och mottagare.

Kursplanen anger att eleverna ska utveckla kunskaper om muntligt berättande och muntliga presentationer för olika mottagare. Att kunna anpassa sitt språk och sitt framförande beroende på sammanhanget och målgruppen är viktigt för att kunna kommunicera på ett effektivt och funktionellt sätt. Förutom att fokusera på själva samtalsinnehållet bör undervisningen hela tiden lyfta fram hur eleverna kan bli bättre på att kommunicera.

I årskurserna 1–3 används uttrycket *muntligt berättande* för att understryka att det handlar om en mindre formell kommunikation, till exempel mellan eleven och en kamrat. I årskurserna 4–6 används uttrycket *muntliga presentationer* för att signalera att eleverna nu ska möta en mer formaliserad typ av berättande, och alltså inte enbart ge uttryck för sina egna omedelbara tankar och känslor. Det kan innebära att utgå från ett givet ämne, till exempel en text som man har läst eller en film som man har sett.

I årskurserna 7–9 utvecklar eleverna ytterligare kunskaper om mer formaliserade presentationer genom att de möter hur man kan anpassa språket, innehållet och dispositionen efter syftet och mottagaren.

Uttal

Årskurs 1–3	Årskurs 4–6	Årskurs 7–9
Uttal, betoning och satsmelodi och uttalets betydelse för att göra sig förstådd. Modersmålets uttal i jämförelse med svenskans.	Uttal, betoning och satsmelodi och uttalets betydelse för att göra sig förstådd. Modersmålets uttal i jämförelse med svenskans.	Uttal, betoning och satsmelodi i jämförelse med svenskan samt olika talade variationer av modersmålet.

Rädsla för ett felaktigt uttal hindrar ibland eleverna från att våga uttrycka sina tankar eller känslor. Då är det nödvändigt att undervisningen aktivt fokuserar på uttal, betoning och satsmelodi. Genom att eleverna blir uppmärksamma på hur talet låter, och får möjlighet att utveckla ett flyt i sitt eget talspråk, blir det lättare för dem att förstå vad andra säger, och att själva göra sig förstådda. Kursplanen anger att eleverna ska studera modersmålets uttal i jämförelse med svenskans genom hela grundskoletiden. Därigenom kan elevernas kunskaper om sina olika språk öka. Uttal behandlas i undervisningen med fördel i anslutning till övrigt innehåll.

I årskurserna 7–9 ska eleverna möta *olika talade variationer av modersmålet*. Det kan innebära såväl dialekter som andra språkliga varieteter. Att utveckla större medvetenhet om olika talade varianter av språket gör det möjligt att se skillnader, till exempel mellan det formella språket och regionala variationer.

Berättande texter och sakprosatexter

Kunskapsområdet "Berättande texter och sakprosatexter" lyfter fram de texter som eleverna ska möta i grundskolan. I det centrala innehållet grupperas texterna dels som berättande och poetiska texter, dels som sakprosatexter. I mötet med olika texter stärks elevernas språk- och identitetsutveckling och likaså deras kunskaper om områden där modersmålet talas.

Berättande texter och poetiska texter

Årskurs 1–3	Årskurs 4–6	Årskurs 7–9
Berättande texter och poetiska texter för barn i form av bilderböcker, kapitelböcker, lyrik, sagor och myter från olika tider och områden där modersmålet talas. Berättande och poetiska texter som belyser människors upplevelser och erfarenheter.	Berättande texter och poetiska texter för barn och unga i form av skönlitteratur, lyrik, sagor och myter från olika tider och områden där modersmålet talas. Berättande och poetiska texter som belyser människors villkor, identitets- och livsfrågor.	Skönlitteratur för ungdomar och vuxna, lyrik, dramatik, sagor och myter från olika tider och områden där modersmålet talas. Skönlitteratur som belyser människors villkor, identitets- och livsfrågor.

I årskurserna 1–6 ska eleverna möta *berättande texter och poetiska texter från områden där modersmålet talas* och i årskurserna 7–9 *skönlitteratur för ungdomar och vuxna från områden där modersmålet talas*. Progressionen ligger i att eleverna möter allt mer komplexa och varierade texter ju äldre de blir.

Texterna som eleverna möter ska vara från *olika tider*. Den skrivningen understryker att eleverna ska få möta en bredd av texter och inte enbart klassiker eller samtida texter. Kursplanen anger inte några specifika texter som eleverna ska möta utan det urvalet måste göras utifrån syftet med undervisningen, tillgången på material samt elevernas intressen och erfarenheter.

Texterna ska belysa *människors upplevelser och erfarenheter* (årskurserna 1–3) och *människors villkor, identitets- och livsfrågor* (årskurserna 4–6 och 7–9). De här skrivningarna är ett sätt att poängtera att undervisningen inte enbart ska behandla sådana texter som ligger nära elevernas erfarenhetsvärld. Elevnära texter är en bra utgångspunkt för mötet med litteratur, men skolan ska också öppna för nya insikter och vidareutveckla elevernas intressen och kunskaper.

Lärare och elever kan ha mycket olika möjligheter att få tag på litteratur beroende på vilket språk de arbetar med. Det varierar också mellan språken vilka berättande och poetiska genrer som finns. Det är ett av skälen till att kursplanen lyfter fram en bredd av texter. Kursplanens skrivningar ska förstås ses som att de också inkluderar till exempel lärarens muntliga berättande, musiktexter, teater och medieproduktioner.

Rim, ramsor och gåtor

Årskurs 1–3	Årskurs 4–6	Årskurs 7–9
Rim, ramsor och gåtor ur modersmålets tradition.		

Det finns språk som inte har en utpräglad skriftspråkskultur eller som saknar en särskild barn- och ungdomslitteratur. I dessa fall är det extra viktigt att lyfta upp den muntliga traditionen. Den kan finnas i form av till exempel berättelser, rim, lekar, sånger och dramatiseringar. I årskurserna 1–3 lyfter kursplanen särskilt fram *rim, ramsor och gåtor från områden där modersmålet talas*. Dessa folkloristiska uttryck är yngre barn i många fall roade av och i undervisningen i svenska eller svenska som andraspråk möter eleverna ofta svenska varianter av dem. Rim, ramsor och gåtor kan ha en gynnsam inverkan på elevernas språkliga medvetenhet och i förlängningen på deras läs- och skrivförmåga.

Den muntliga traditionen är en del av det kulturella arvet som kan föras vidare till nya generationer med hjälp av både skolan och familjen. Den muntliga traditionen är tillsammans med den skrivna litteraturen en viktig kunskapskälla för eleverna, och mötet med den bidrar till att göra dem delaktiga av en litterär tradition.

Skönlitterära texters språkliga drag, ord och begrepp

Årskurs 1–3	Årskurs 4–6	Årskurs 7–9
	Berättande och poetiska texters typiska språkliga drag samt deras ord och begrepp.	Språkliga drag, ord och begrepp i skönlitteratur för ungdomar och vuxna.

I mötet med berättande och poetiska texters uppbyggnad ligger fokus i ämnet modersmål på typiska språkliga drag samt på ord och begrepp. Det kan till exempel innebära att möta metaforer och allitterationer, eller andra språkliga drag som signalerar att en text har en viss karaktär. Genom att utveckla dessa kunskaper utvecklar eleverna en lyhördhet för språket. Denna lyhördhet kan efter hand utvecklas ytterligare genom att det blir möjligt att göra jämförelser mellan berättande texter på modersmålet och berättande texter på svenska och därigenom urskilja likheter och skillnader. Progressionen i innehållet ligger i att eleverna möter allt fler språkliga drag samt ord och begrepp i allt mer komplexa och varierande texter.

Sakprosa

Årskurs 1–3	Årskurs 4–6	Årskurs 7–9
Beskrivande och förklarande texter för barn med anknytning till traditioner, företeelser och språkliga uttryckssätt i områden där modersmålet talas.	Beskrivande, förklarande och instruerande texter för barn och unga med anknytning till traditioner, företeelser och språkliga uttryckssätt i områden där modersmålet talas. Texternas innehåll och deras typiska ord och begrepp.	Beskrivande, förklarande, instruerande och argumenterande texter, till exempel tidningsartiklar och arbetsbeskrivningar. Texternas innehåll, typiska språkliga drag samt deras ord och begrepp.

Eleverna ska genom hela grundskoletiden möta olika former av sakprosa. Kursplanen lyfter fram såväl beskrivande och förklarande texter som instruerande och argumenterande texter. De båda svenskämnen har huvudansvaret för att eleverna ska möta och utveckla rena genrekunskaper om sakprosa. Inom ramen för ämnet modersmål handlar det i stället om att möta en bredd av olika texter för att utveckla språket och möta ett specifikt textinnehåll.

I de högre årskurserna ligger progressionen i att eleverna möter allt mer varierade och komplexa texter. I årskurserna 4–6 möter de förutom beskrivande och förklarande texter även *instruerande texter* och i årskurserna 7–9 *argumenterande texter* och texternas *typiska språkliga drag*. Argumenterande texter ger eleverna möjlighet att uttrycka åsikter och känslor i en annan form än vad berättande texter gör möjligt. Typiska språkliga drag kan till exempel innefatta återkommande ordvändningar eller genreformler.

Kursplanen anger att sakprosatexterna i årskurserna 1–6 ska ha anknytning till *traditioner, företeelser och språkliga uttryckssätt i områden där modersmålet talas*. Det innebär att texterna med fördel kan beröra innehållet i kunskapsområdet ”Kultur och samhälle”. Undervisningen i modersmål ska inte ta ansvar för att eleverna kan läsa de facktexter och läromedel som hör till andra ämnen utan modersmålläraren väljer själv sina egna texter.

Texter som kombinerar ord, bild och ljud

Årskurs 1–3	Årskurs 4–6	Årskurs 7–9
		Texter som kombinerar ord, bild och ljud och deras språkliga och dramaturgiska komponenter. Hur uttrycken kan samspela med varandra, till exempel i tv-serier, teaterföreställningar och webbtexter.

De textvärldar som eleverna i dag lever i är komplexa och gränserna mellan olika typer av texter är flytande. Det är centralt att undervisningen tar fasta på och bejakar detta och även låter de texter som eleverna möter på sin fritid bli föremål för undervisning. En typ av text som blir allt vanligare är den där flera olika uttrycksformer samspelar, till exempel webbtexter och dataspel. I årskurserna 7–9 ska eleverna möta den här typen av texter i ämnet modersmål. Tanken är att eleverna ska få studera hur budskap byggs upp och berättelser drivs framåt. På så sätt får eleverna en möjlighet att urskilja mönster i olika texter och uttrycksformer, och även att skapa egna texter som kombinerar ord, bild och ljud. Då blir det också möjligt att iakttä och överföra mönster mellan olika uttrycksformer, till exempel mellan en skönlitterär text och en film.

Att studera texters uppbyggnad på det här viset bidrar till att öka elevernas totala språk- och textkompetens. Att veta hur man skapar en bloggtext, eller hur språket på webben skiljer sig från språket i en berättande text leder till att eleverna får en större språklig säkerhet. De lär sig att växla mellan olika situationer och vet att deras språk räcker till. Denna trygghet kan i förlängningen leda till att eleverna vågar experimentera med sitt språk och vara kreativa. Många av skolans ämnen kan stödja varandra i mötet med detta innehåll, vilket ger goda möjligheter till ämnesövergripande arbete.

En aspekt som är viktig att ta hänsyn till i ämnet modersmål är att det kan vara svårt att få tag på den här typen av texter på många språk. Ofta är internet den mest lättillgängliga källan för att hitta texter som kombinerar ord, bild och ljud.

Språkbruk

I kunskapsområdet ”Språkbruk” finns innehållspunkter som handlar om översättning, ord och begrepp samt skillnader i språkanvändning beroende på i vilket sammanhang och i vilket syfte man kommunicerar.

Översättning

Årskurs 1-3	Årskurs 4-6	Årskurs 7-9
		Översättning av och jämförelser mellan texter på modersmålet och på svenska.

I de högsta årskurserna ska eleverna arbeta med översättning av texter mellan sina språk. De ska också få en möjlighet att göra jämförelser mellan texter på sina språk, till exempel med avseende på ordföljd och betoning. Både modersmålet och svenskan fungerar i det arbetet som tillgångar för eleven. Många elever möter naturligtvis detta innehåll i tidigare årskurser, men innehållet är obligatoriskt först under årskurserna 7-9.

Översättning är en viktig del i arbetet med att utveckla ett jämförande perspektiv på språk. Vid rena översättningar blir skillnader och likheter i språkens struktur mycket tydliga och översättningsarbetet blir ett konkret sätt att göra jämförelser. Översättning skapar på så sätt en medveten reflektion över språkets struktur och dess ordförråd. Det kan vara ett utmärkt sätt för eleverna att utveckla språkkunskaper på egen hand, även utanför skolan.

Ord och begrepp

Årskurs 1-3	Årskurs 4-6	Årskurs 7-9
Ord och begrepp för att uttrycka känslor, kunskaper och åsikter.	Ord och begrepp för att uttrycka känslor, kunskaper och åsikter. Ords och begrepps nyanser och värdeladdning.	Ord och begrepp för att uttrycka känslor, kunskaper och åsikter. Ords och begrepps nyanser och värdeladdning. Bildspråk och idiomatiska uttryck.
	Synonymer och motsatsord.	

Undersökningar visar att många barn och ungdomar har ett begränsat ordförråd för att uttrycka känslor. De är antingen glada eller arga och har inga ord för nyanser där emellan. Att utveckla nyansrikedom i språket är emellertid en förutsättning för att kunna beskriva sin verklighet på ett mer precist och varierat sätt. Forskning visar också att ett stort och nyanserat ord- och begreppsförråd är en nyckel för att nå framgång i högre studier.

Kursplanen anger att eleverna genom hela grundskoletiden ska möta *ord och begrepp för att uttrycka, känslor, kunskaper och åsikter*. Vilka specifika ord och begrepp som eleverna ska möta avgörs alltid av elevernas behov och de moment som undervisningen för närvarande behandlar. Det är alltid värdefullt att behandla ord och begrepp som eleverna möter i sina sammanhang. Att lära sig ord och begrepp handlar inte enbart om att utveckla ett stort ordförråd. Det är lika viktigt att utveckla kunskaper om ords valörer och nyanser och om sådana språkliga uttryck som är mer bildliga än bokstavliga. Ju äldre eleverna blir desto större fokus på detta lägger kursplanen.

I årskurserna 4–6 ska eleverna även möta innehållet *synonymer och motsatsord*. Detta är en aspekt av en riklig vokabulär. En elev som kan många synonymer kan uttrycka sig på ett mer nyanserat och varierat sätt och kommer också att ha lättare att förstå såväl talat som skrivet språk. Med hänsyn till ämnets begränsade undervisningstid finns innehållet endast med under årskurserna 4–6. Många elever möter detta innehåll även under andra årskurser, men innehållet finns med här för att garantera att eleverna ska få möta det åtminstone någon gång under sin grundskoletid.

Skillnader i språkanvändning

Årskurs 1–3	Årskurs 4–6	Årskurs 7–9
		Skillnader i språkanvändning beroende på i vilket sammanhang, med vem och med vilket syfte man kommunicerar.

I årskurserna 7–9 ska eleverna möta ett innehåll som handlar om skillnader i språkanvändning beroende på i vilket sammanhang och med vem man kommunicerar. Innehållet har beröringspunkter med innehållet under kunskapsområdet ”Tala, lyssna och samtala” som handlar om hur man kan anpassa muntliga presentationer efter syfte och mottagare. Den här punkten avser emellertid också en **skriftlig** mottagarmedvetenhet och en fördjupad insikt i hur språket kan användas på olika sätt i olika sammanhang. Avsikten är att eleverna ska utveckla en medvetenhet om att de själva kan påverka hur de blir uppfattade av andra med hjälp av hur de väljer att uttrycka sig.

Kultur och samhälle

I kunskapsområdet ”Kultur och samhälle” möter eleverna ett innehåll som handlar om företeelser och samhällsfrågor i områden där modersmålet talas. Det varierar hur stora kunskaper eleverna har med sig om detta när de kommer till undervisningen och det behöver läraren ta hänsyn till i arbetet med innehållet.

En viktig utgångspunkt för kunskapsområdet har varit synen på kulturbegreppet som något flexibelt och föränderligt. Skrivningarna i innehållet är medvetet mycket öppet formulerade för att inte ge intryck av att eleverna ska möta en uppsättning stereotyper av hur ”alla” människor i en viss kultur lever. De öppna skrivningarna ger i stället lärare och elever stora möjligheter att tillsammans välja ut vad de vill studera, utifrån den enskilda gruppens sammansättning och behov. En viktig källa till kulturkunskap kommer alltid från eleverna själva och deras synpunkter, erfarenheter och intressen är avgörande för undervisningens inriktning.

Många språk talas över stora områden och det gör det svårt för läraren att ha överblick över hela området. Detta faktum gör det också nödvändigt att utgå från elevgruppens sammansättning och elevernas bakgrund vid urvalet av innehåll.

Traditioner, högtider, seder, bruk och aktuella samhällsfrågor

Årskurs 1–3	Årskurs 4–6	Årskurs 7–9
Traditioner och högtider som eleven möter i olika sammanhang.	Seder, bruk och traditioner i områden där modersmålet talas i jämförelse med svenska seder, bruk och traditioner.	Aktuella samhällsfrågor i områden där modersmålet talas, i jämförelse med liknande frågor i Sverige.

I årskurserna 1–3 och 4–6 anger kursplanen att eleverna ska möta olika *traditioner, högtider, seder* och *bruk*. Med utgångspunkt i ett flexibelt kulturbegrepp ska traditioner, högtider, seder och bruk inte betraktas som något statiskt och oföränderligt. Tanken bakom innehållet är i stället att elevernas olika erfarenheter av och föreställningar om innehållet ska utgöra utgångspunkten. Då blir det möjligt för eleverna att jämföra sina olika erfarenheter från både Sverige och områden där modersmålet talas.

I årskurserna 7–9 flyttas fokus från traditioner, seder och bruk till *aktuella samhällsfrågor* i områden där modersmålet talas. Att jämföra dessa med liknande frågor i Sverige kan öka kunskaperna om och förståelsen för till exempel hur olika samhällsskick fungerar.

Företeelser i områden där modersmålet talas

Årskurs 1–3	Årskurs 4–6	Årskurs 7–9
Lekar och musik från områden där modersmålet talas.	Skolgång i områden där modersmålet talas i jämförelse med skolgång i Sverige.	Kulturella uttrycksformer från områden där modersmålet talas, till exempel bildkonst, musik och arkitektur.

Med hänsyn till ämnets begränsade undervisningstid har kursplanen fokus på ett fåtal särskilt utvalda innehållsområden som kan bidra till elevernas språkutveckling och kunskaper om områden där modersmålet talas. I årskurserna 1–3 lyfter kursplanen fram *lekar och musik* och i årskurserna 4–6 *skolgång*. Urvalet är gjort för att fokusera på företeelser som ligger nära elevernas vardag och som sannolikt är lätta för dem att identifiera sig med. Urvalet är även gjort med tanke på att det ska vara relativt enkelt att belysa innehållet, trots avsaknaden av lämpliga läromedel på många språk.

I årskurserna 7–9 ligger fokus i stället på *kulturella uttrycksformer*. Här finns stora möjligheter för lärare och elever att välja ut vad som ska studeras med utgångspunkt i det specifika språkområdet och de egna intressena. Att fokusera på olika kulturella uttrycksformer kan även bidra till att eleverna utvecklar andra kunskaper om områden där modersmålet talas, till exempel om geografi och historia.

KUNSKAPSKRAVEN

Kunskapskraven är skrivna i löpande text och ger helhetsbeskrivningar av vilka kunskaper som krävs för de olika betygsstegen. De grundar sig på förmågorna som beskrivs i de långsiktiga målen samt på det centrala innehållet.

Kunskapsformer och helhetssyn

Kunskapskraven är konstruerade utifrån den kunskapssyn som finns i läroplanen. Där beskrivs att kunskap kommer till uttryck i olika former, så kallade kunskapsformer, som förutsätter och samspelar med varandra. Dessa kunskapsformer kan till exempel vara att kunna analysera eller framställa något. Enligt läroplanen måste skolans arbete inriktas på att ge utrymme för olika kunskapsformer och skapa ett lärande där de olika formerna balanseras och blir till en helhet. Detta innebär att en specifik kunskapsform inte kan kopplas samman med ett visst betygssteg. Att en elev behärskar fakta i form av minneskunskap är med andra ord inte enbart knutet till betyget E. På samma sätt leder en elevs förståelse och analysförmåga inte automatiskt till betygen C eller A. Av den anledningen finns de kunskapsformer som beskrivs i ämnets långsiktiga mål uttryckta på alla betygsnivåer.

Kunskapskrav för olika årskurser

Kunskapskraven i modersmål beskriver vad som krävs för de olika betygsstegen i årskurs 6 och 9 i grundskolan. Kraven utgår från de långsiktiga målen i syftet och relaterar till det centrala innehållet i årskurserna 1–6 respektive 7–9.

Kunskapskraven är skrivna som helhetsbeskrivningar och för att få betyget E, C eller A krävs att elevens kunskaper motsvarar beskrivningen av kunskapskravet i sin helhet.

I tabellform

Det är viktigt att läsa och förstå kunskapskraven ur ett helhetsperspektiv. Men för att det ska vara lätt att urskilja progressionen, det vill säga hur kraven förändras och utvecklas mellan betygsstegen, presenteras de förutom i löpande text även i en tabell i kursplanen.

Avläser man tabellen vertikalt framträder ett betygssteg i sin helhet. Läser man den i stället horisontellt syns progressionen mellan betygsstegen tydligt. De fetmarkerade orden visar vad som skiljer kunskapskraven på de olika betygsstegen från varandra.

Exempel:

<i>Kunskapskrav för betyget E i slutet av årskurs 9</i>	<i>Kunskapskrav för betyget C i slutet av årskurs 9</i>	<i>Kunskapskrav för betyget A i slutet av årskurs 9</i>
Eleven kan läsa olika texter med flyt genom att, på ett i huvudsak fungerande sätt, välja och använda lässtrategier utifrån olika texters särdrag.	Eleven kan läsa olika texter med gott flyt genom att, på ett ändamålsenligt sätt, använda lässtrategier utifrån olika texters särdrag.	Eleven kan läsa olika texter med mycket gott flyt genom att, på ett ändamålsenligt och effektivt sätt, använda lässtrategier utifrån olika texters särdrag.

Varje del av kunskapskraven inleds med en beskrivning av vad eleven kan eller har kunskaper om. Den beskrivningen tar sin utgångspunkt i en eller flera förmågor (i exemplet ovan förmågan att *läsa och analysera skönlitteratur och andra texter för olika syften*). De beskriver även hur eleven visar sitt kunnande för de olika betygsstegen. Det är genom den beskrivningen som kvaliteten eller nivån på elevens kunnande syns.

Sammanfattande uttryck

För att kunskapskraven ska vara hanterbara och inte bli alltför omfattande, preciseras inte innehållet lika detaljerat i kunskapskraven som i det centrala innehållet. Alltför detaljerade kunskapskrav skulle även kunna ge oönskade effekter vid betygssättningen. Enstaka detaljer i kunskapskraven som eleven inte motsvarar skulle kunna leda till att eleven inte uppfyller kunskapskravet i sin helhet. Innehållet beskrivs därför ofta med sammanfattande uttryck i kunskapskraven.

Exempel:

Det sammanfattande uttrycket *olika slags texter* som finns i utdraget ur kunskapskravet ovan syftar på flera olika punkter i det centrala innehållet. I årskurserna 7–9 syftar det bland annat på:

- Skönlitteratur för ungdomar och vuxna, lyrik, dramatik, sagor och myter ...
- Beskrivande, förklarande, instruerande och argumenterande texter ...
- Texter som kombinerar ord, bild och ljud ...

Relationen mellan kunskapskraven och de långsiktiga målen

Eleverna ska ges möjlighet att utveckla förmågorna i de långsiktiga målen genom hela grundskoletiden. Här följer en övergripande beskrivning av utvecklingen i förmågorna, det vill säga progressionen, i ämnet modersmål och hur den skrivs fram i kunskapskraven.

Förmågan att

- *läsa och analysera skönlitteratur och andra texter för olika syften*

När det gäller förmågan att läsa texter för olika syften utgår progressionen i de tidigare årskurserna från att eleven läser bekanta och åldersanpassade texter. I senare årskurser övergår den i ett krav på att eleven läser mer avancerade texter. På de högre betygsnivåerna ställs allt högre krav på elevens sammanfattningar av och kommentarer till texterna.

När det gäller förmågan att analysera skönlitteratur ligger progressionen i att eleven visar ett allt större djup i sina resonemang om tydligt framträdande budskap i olika verk. På de högre betygsnivåerna i senare årskurser ställs allt högre krav på att eleven även för resonemang om underliggande budskap.

– *formulera sig och kommunicera i skrift*

och

– *urskilja språkliga strukturer och följa språkliga normer*

Progressionen i förmågorna att formulera sig i skrift och att urskilja språkliga strukturer ligger i allt högre krav på hur eleven, utifrån modersmålet särdrag, uttrycker sig i skrift. I senare årskurser och på de högre betygsnivåerna ökar kraven på texternas språk, innehåll, uppbyggnad och anpassning till sammanhanget.

– *använda sitt modersmål som ett medel för sin språkutveckling och sitt lärande*

När det gäller förmågan att använda sitt modersmål som ett medel för sin språkutveckling ställs i senare årskurser allt högre krav på elevens översättningar av ord och fraser mellan modersmålet och svenska. Dessutom krävs allt djupare resonemang om de två språkens likheter och skillnader.

– *formulera sig och kommunicera i tal*

och

– *anpassa språket efter olika syften, mottagare och sammanhang*

Progressionen i förmågorna att kommunicera i tal, och att anpassa språket efter olika sammanhang, utgår i de tidigare årskurserna från att eleven för samtal om bekanta ämnen. I senare årskurser övergår den i ett krav på mer avancerade samtal och diskussioner om varierande ämnen. På de högre betygsnivåerna ställs allt högre krav på elevens ordförråd och sätt att ställa frågor och framföra åsikter – först så att samtalen upprätthålls och efter hand så att diskussionerna utvecklas med hjälp av välgrundade argument.

Det ligger också en progression i att elevens muntliga redogörelser uppvisar allt mer relevant innehåll, en mer välfungerande struktur och en allt högre grad av anpassning till syfte och mottagare.

– *reflektera över traditioner, kulturella företeelser och samhällsfrågor i områden där modersmålet talas utifrån jämförelser med svenska förhållanden*

När det gäller förmågan att reflektera över traditioner, kulturella företeelser och samhällsfrågor i områden där modersmålet talas ligger progressionen i att eleven visar ett ökande djup i sina resonemang. I senare årskurser tillkommer ett krav på att eleven drar allt mer välgrundade slutsatser om likheter och skillnader utifrån jämförelser med svenska förhållanden.

Bedömning i modersmål efter ”sitt språks särdrag”

Vid bedömning av elevens kunskaper i ämnet modersmål behöver läraren ta hänsyn till det specifika språkets särdrag. En del språk är inte skriftspråksbaserade och andra har ett alfabet som skiljer sig mycket från det latinska alfabetet. Det påverkar elevens möjlighet att utveckla sitt skriftspråk.

Elever med ett modersmål som till stor del liknar det svenska språket kan med hjälp av modersmålsundervisningen utveckla stora skriftspråkliga färdigheter, medan elever som har ett modersmål som till stor del skiljer sig från svenskan inte får samma draghjälp av undervisningen i svenska. Vid bedömningen av elevens kunskaper måste läraren därför utgå från det aktuella språkets särdrag och bedöma varje elev utifrån vad som är rimligt att hon eller han kan ha lärt sig. I kunskapskravens stycke om elevernas skrivförmåga formuleras det som att: "Eleven kan, efter sitt språks särdrag, skriva ...". Det innebär att elever med olika modersmål kan ha utvecklats olika långt, men ändå bli bedömda som att de har nått samma betygssteg.

Bilaga: Användningen av värdeord i kunskapskraven

I kunskapskraven används ett antal uttryck, så kallade värdeord, för att beskriva kunskapsnivåer för olika betygssteg. För att kunskapskraven ska bli enhetliga och tydliga har varje betygssteg ett begränsat antal värdeord som används enbart för det betygssteget. Till exempel används uttrycket ”mycket goda” uteslutande på A-nivån, oavsett ämne. Alla värdeord i kunskapskraven är fetmarkerade för att skillnaderna mellan kunskapskraven ska bli tydliga.

De enda tillfällen då värdeorden är desamma för flera betygssteg är när kraven inte ökar mellan betygen. Då används samma värdeord som för det underliggande betygssteget. Ett exempel är kravet på simkunnighet i ämnet idrott och hälsa. Eftersom det ställs samma krav på simkunnighet för alla betygsnivåer uttrycks kravet på samma sätt för alla nivåer.

Kunskapskraven i engelska, moderna språk och teckenspråk för hörande skiljer sig från övriga ämnen i sin uppbyggnad och i begreppsanvändningen. Det beror på att kursplanerna och kunskapskraven i dessa ämnen utgår från den gemensamma europeiska referensramen för språk (GERS).

Sammanställning av värdeord

Nedan följer en sammanställning av några av de vanligaste värdeorden i kunskapskraven. Sammanställningen rymmer bara sådana värdeord som används i flera ämnen. På så sätt kan den tjäna som underlag för vidare diskussioner och jämförelser kring hur värdeorden används i olika ämnen.

I vissa fall anges i tabellen nedan alternativa värdeord för en nivå. Uttrycken varierar ibland något mellan kursplanerna för att nyansskillnader mellan olika ämnen ska bli tydliga, eller för att uttrycken ska passa in i olika textsammanhang. I många fall är uttrycken sådana att absoluta gränsdragningar mellan dem inte är möjliga att göra. Då måste värdeorden tolkas och förstås i relation till det sammanhang och det innehåll de relaterar till i respektive ämne. I anslutning till varje uppsättning värdeord följer en kort beskrivning av hur de används i kunskapskraven.

E	C	A
grundläggande	goda	mycket goda

Uttrycken används för att ange kvaliteten på de kunskaper som eleven har om något, till exempel *eleven har goda kunskaper om ...* När de här uttrycken används följer en beskrivning av hur elevens kunskaper visar sig. Konstruktionen har vanligen formen: *eleven har grundläggande kunskaper om xyz och visar det genom att ...* Den beskrivning som följer anger alltså nivån på vad grundläggande kunskaper innebär i det aktuella ämnet.

E	C	A
enkla	utvecklade	välutvecklade <i>alternativt</i> välutvecklade och nyanserade

Uttrycken används för att ange kvalitet i flera olika sammanhang, till exempel kvaliteten på beskrivningar, sammanfattningar, textbindningar, redogörelser, omdömen, motiveringar, dokumentationer eller resonemang. Begreppet enkla används alltid för att ange graden av komplexitet och inte för att ange att något är lätt att göra.

Graden av utveckling kan kännetecknas av olika saker beroende på sammanhang. I frasen *eleven kan ge enkla omdömen ...* används till exempel värdeorden för att beskriva hur utvecklad förmåga att utvärdera något som eleven visar. Med enkla omdömen avses då att omdömena grundar sig på basala analyser, är övergripande till sin karaktär och har tydliga inslag av subjektiva värderingar. Mer utvecklade omdömen grundar sig på djupare analyser och de är mer specifika till sin karaktär. De kännetecknas också av att värderingarna är sakliga snarare än subjektiva.

Ett annat exempel på hur de här värdeorden används är att de ibland anger med vilken kvalitet eleven motiverar olika ställningstaganden och val, exempelvis *eleven formulerar ställningstaganden med enkla motiveringar*. Enkla motiveringar kännetecknas ofta av att de är allmänt hållna och baseras mer på subjektiva värdeomdömen än på utvecklade argumentationer. Mer utvecklade motiveringar kännetecknas av att de väger in flera olika aspekter och baseras på allt mer tydliggjorda argumentationer och tankegångar.

Värdeorden enkla/utvecklade/välutvecklade används ofta för att ange kvaliteten på elevens resonemang, som i exemplet *eleven för också enkla resonemang om verket med kopplingar till dess upphovsman ...* Mer utvecklade resonemang kan till exempel innefatta flera olika kopplingar, längre resonemangskedjor eller en avvägd balans mellan detaljer och helhet. I samband med resonemang kombineras de här värdeorden ofta med uttryck som beskriver hur underbyggda elevens resonemang är.

E	C	A
till viss del underbyggda <i>alternativt</i> rimliga	relativt väl underbyggda	väl underbyggda

Uttrycken används för att ange graden av underbyggnad i elevens argument, slutsatser eller resonemang. Underbyggnad handlar om stöd i fakta och sakförhållanden men också om logiken i resonemanget. Ofta kombineras dessa värdeord med en angivelse av hur utvecklade elevens resonemang är, exempelvis *eleven för enkla och till viss del underbyggda resonemang om ...*

E	C	A
beskriver och ger exempel	förklarar och kopplar ihop delar till helheter <i>alternativt</i> förklarar och visar på samband	förklarar och generaliserar <i>alternativt</i> förklarar och visar på generella drag <i>alternativt</i> förklarar och visar på mönster

Uttrycken används för att beskriva kvaliteten på elevens förståelse, till exempel *eleven kan förklara och generalisera kring några centrala naturvetenskapliga upptäckter och deras betydelse för människors levnadsvillkor ...* På de högre betygsnivåerna visar eleven en djupare förståelse genom att förklara hur delar hänger ihop och bildar helheter och mönster. Att förklara och generalisera handlar om att utifrån enskildheter och sammanhang kunna dra slutsatser som går att överföra till andra sammanhang. I exemplet ovan kan generaliseringen innebära att eleven använder sina kunskaper om enskilda upptäckter för att dra slutsatser om naturvetenskapens villkor och betydelse.

E	C	A
enkel/enkla <i>alternativt</i> enkelt identifierbara	förhållandevis komplex/ komplexa	komplex/komplexa

Uttrycken används vanligen för att beskriva karaktären på de samband eller relationer som eleven kan identifiera och beskriva. Till exempel att *eleven beskriver enkla samband inom och mellan olika samhällsstrukturer*. Enkla samband karaktäriseras av att de är lätta att identifiera och kan beskrivas endast i något led. På de högre betygsstegen visar eleven en mer utvecklad analysförmåga genom att beskriva allt mer komplexa samband eller relationer. Komplexiteten kan då ligga i att relationerna är mindre uppenbara och blir synliga först genom att eleven beskriver samband i flera led, till exempel mellan ekonomiska och politiska strukturer i samhället.

E	C	A
som till viss del för diskussionerna framåt <i>alternativt</i> som i huvudsak hör till ämnet	som för diskussionerna framåt	som för diskussionerna framåt och fördjupar eller breddar dem

Uttrycken används för att beskriva kvaliteten på elevens inlägg och reflektioner i olika sammanhang. Det kan till exempel handla om att *eleven diskuterar på ett sätt som till viss del för diskussionerna framåt ...* För högre betygssteg krävs att inläggen är av sådan kvalitet att de för diskussionerna framåt och fördjupar eller breddar dem med till exempel ytterligare fakta eller nya perspektiv.

E	C	A
till viss del anpassat <i>alternativt</i> med viss anpassning	förhållandevis väl anpassat <i>alternativt</i> med förhållandevis god anpassning	väl anpassat <i>alternativt</i> med god anpassning

Uttrycken används för att beskriva hur väl eleven kan anpassa sitt handlande till en situation eller ett sammanhang. Det kan till exempel handla om att anpassa sitt språk eller sin framställning till syftet och målgruppen.

Uttrycken används också för att beskriva hur väl anpassad användningen av till exempel strategier, metoder, verktyg, begrepp eller modeller är till olika situationer. Exempelvis i frasen *eleven kan välja och använda strategier och metoder med viss anpassning till problemets karaktär*. Viss anpassning innebär i exemplet ovan att eleven väljer och använder strategier och metoder med någon tanke om att de ska fungera i den aktuella problemsituationen. På högre betygsnivåer krävs att eleven väljer och använder strategier och metoder som är allt mer effektiva i förhållande till problemet som ska lösas.

E	C	A
i huvudsak fungerande	ändamålsenligt <i>alternativt</i> relativt väl fungerande	ändamålsenligt och effektivt <i>alternativt</i> väl fungerande

Uttrycken används för att ange hur utvecklad elevens förmåga är att bland annat välja, använda och kombinera strategier, metoder, verktyg, begrepp eller modeller. Till exempel i frasen *eleven kan använda handverktyg på ett i huvudsak fungerande sätt och ...* För de högre betygen ökar kraven på skicklighet i tillämpningen.

Uttrycken används även för att ange kvaliteten på resultatet, till exempel *kompositioner som har en i huvudsak fungerande form*. I det sammanhanget syns progressionen genom i vilken mån de olika delarna i kompositionen skapar en helhet, hur stor del av kompositionen som fungerar och hur väl den fungerar i sammanhanget.

Uttrycken används också för att ange hur utvecklad elevens förmåga är att använda olika typer av informationskällor, till exempel *eleven använder olika typer av källor på ett i huvudsak fungerande sätt ...* På högre betygsnivåer visar eleven en allt mer välfungerande källanvändning genom att på ett medvetet sätt söka information utifrån kunskaper om olika källors möjligheter och begränsningar. När uttrycken används för att ange nivån på elevens förmåga att använda källor kombineras de vanligen med uttryck som anger hur underbyggda resonemang eleven för om informationens och källornas trovärdighet och relevans.

E	C	A
avgränsat	relativt varierat	varierat

I vissa ämnen kombineras uttrycken om hur underbyggda resonemang eleven för om källors trovärdighet och relevans med uttryck som beskriver med vilken variation eleven väljer källor för att söka information. Med ett avgränsat urval avses några få källor. På högre betygsnivåer kan eleven hantera både fler källor och källor av olika slag.

E	C	A
prövar	prövar och omprövar	prövar och omprövar systematiskt

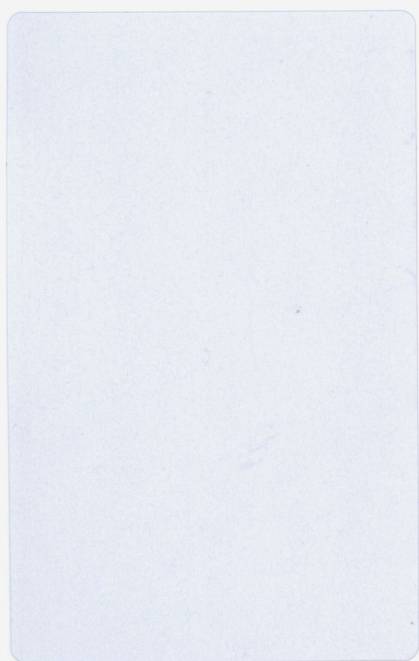
Uttrycken används för att ange med vilken kvalitet eleven prövar något, till exempel hur olika material och hantverkstekniker kan kombineras i skapandet av olika föremål. Att pröva och ompröva innebär ett reflekterande arbetssätt där eleven prövar till exempel olika materialkombinationer för att hitta det uttryck eller den funktion som önskas. På de lägre nivåerna sker prövandet ostrukturerat och sökande. På den högsta nivån sker prövandet på ett mer utvecklat sätt efter någon form av princip eller struktur.

E	C	A
bidrar till att formulera ... som leder framåt	formulerar ... som efter någon bearbetning leder framåt	formulerar ... som leder framåt

Uttrycken används för att ange hur självständigt och med vilken kvalitet eleven kan formulera till exempel handlingsalternativ, modeller eller frågeställningar. Exempelvis *eleven bidrar till att formulera enkla frågeställningar och planeringar som det går att arbeta systematiskt utifrån*. Att eleven "bidrar till att formulera" något innebär att kraven på självständighet är låga. Nästa nivå innebär att eleven klarar av att formulera handlingsalternativ, frågeställningar eller modeller självständigt, men att dessa behöver någon form av bearbetning för att fungera. På den högsta betygsnivån formulerar eleven självständigt handlingsalternativ, modeller och frågeställningar som fungerar utan bearbetning.

E	C	A
viss	relativt god	god

Uttrycken används bland annat för att ange vilken grad av stilkänsla eller språklig variation eleven visar i olika sammanhang, som i frasen *eleven kan skriva olika slags texter med viss språklig variation ...* De används också för att beskriva hur förtrogen eleven är med något, som i satsen *dessutom kan eleven med viss säkerhet urskilja och ge exempel på musikaliska karaktärsdrag från olika genrer och kulturer ...* Uttrycken kan också användas för att beskriva kvaliteten i elevens användning av ämnesspecifika begrepp, som i formuleringen *eleven kan med god användning av ämnesspecifika begrepp beskriva hur ingående delar samverkar ...* I det sammanhanget innebär god användning att eleven använder ämnesspecifika begrepp frekvent och med precision i relevanta sammanhang.

Skolverket

www.skolverket.se

78-91-38325-52-0